

Tamás Dénes

KISLÁNY FEKETÉBEN

– *Sánta Miriám: Hétfőn meghalsz*¹ –

Mindig valahonnan olvasunk. Érzékenységünk, preferenciáink, magánkánonunk egyszerre tesz elérhetővé jelentésrétegeket, miközben sokszor útjában is áll a megmutakozásnak, leginkább akkor, ha valami újszerű készülődik. Azért mondom ezt, hogy jelezzem: a kortárs, éppen íródi költészet talaján mindig kicsit értetlenül, idegenül mozgok. Ritkán adják magukat ezek a versek, átfolynak rajtam, vagy legfeljebb felbosszantanak. A régi iskola hátránya, hiszen ízlésem, gyökérszetem a modernizmusé, én még tömörséget keresek a lírában, formát, gondolatiságot, erős képiséget, egyszóval magammal vihető sorokat, miközben látom, a kortárs líra már rég túlírta magát ezeken a pontokon. Ennek ellenére mindig hatalmas elvárásokkal fordulok ehhez az új, alakuló költészethez, hiszen onnan várom kissé konzervatív esztétikám megtermékenyítését, hibridizációját, kiforgatását. Sajnos legtöbbször csalódás a vége ezeknek a kirándulásoknak, mert a verseket, a ritka kivételektől eltekintve, öncélúan rejtélyeskedőknek érzem, amelyek legfeljebb a homály termelésében jeleskednek, nincs mögöttük átgondoltság, reflektáltság, hiányzik belőlük a hagyomány konstruktív/dekonstruktív használata, illetve túlságosan narcisztikusak, csak befele tekintenek, s ezért nem tesznek átélhetővé semmit abból, ami körülöttünk történik.

Igazságtalan ez a kép? Persze. Ezért próbálkozom újra és újra kortárs versek olvasásával: kitapintani egy kipreparált, rángó ideget – olyan ez a munka. Lássuk, most mire jutottam!

Sánta Miriám fiatal költő verseibe már többször belefutottam. Felfigyeltem rájuk, és kíváncsi voltam, hogyan szervesülnek első köteté ezek a különböző folyóiratokban publikált művek.

Ami egyértelmű: a kötet cím. Egy amolyan „rúgjuk be az ajtót” cím. Stendhal mondta valahol, egy társaságba párbajjal kell belépni. Ez párbajnak kevés, meghökkentésnél azonban több, miközben tudjuk,

1 Kolozsvár–Budapest, 2019, Erdélyi Híradó Kiadó – Fialat Írók Szövetsége.

már régóta nincs társaság, se meghökkenés. Még hogy én fogok meghalni?! Legfeljebb úgy, ahogy annyi melós sorstársam egy extatikus hétvége után, miközben a hétfő reggeli kávéjukban a cukorpoótlót kavargatják. Na lássuk!

Először természetesen a visszafogottan szép borítót. Fejjel lefele tömbházak, akarom mondani, blokkok rajzolatai lógnak bele a vérvörös alkonyatba. Aztán a rövidke fülszöveget. Egészében idézem: „Európa itt épül, mondja egy fehér tábla. / Túlmagyarázod, mondja mellette a fa.” Ha túl akarnám magyarázni, azt mondanám: nemcsak a kötet sarokköveit, de ugyanannyira verselési módját is megelőlegezi ez a két sor. Erős állítás valamiről, majd annak visszavétele, szintén egy erős állítás révén. Kontrasztok egymásra halmozva. Igen, feltárult az a berúgott ajtó, beléptünk a Miriám-univerzumba.

Szúróságak, szögletesek ezek a szabadversek. Kényelmetlenek, zavaróak, akár egy cipőbe bekívánczó kavicsdarab túrázás közben. Van bennük valami a kiáltványok haragjából, sértődöttségéből. Sok bennük a kijelentő mód, valaminek az állítása. Többnyire zsúfoltak, tárgy- és benyomáshalmozóak. Sokszor túlterheltek. Befejezetlenek, még akkor is, ha a versek végén ott van a katarikusnak szánt sor. A törékenység, a sebzettség fut végig rajtuk, akár tükrön a sikolytól előidézett repedés. Nincs bennük semmi óvatoskodás, távolságtartás, kérdés, reflexió is alig. Egy szertefutó, ugyanakkor önmagába belegörccsödött figyelem érzékelhető bennük, ami több pontból markol rá az elfutóra, kitép belőle valami elevent, vértől iszamóst, és minden magyarázat nélkül eléd pakolja. Érts belőle, ha tudsz!

Három ciklusra vannak szabdalva a kötet versei. Mindhárom ciklust egy-egy cím nélküli vers előzi meg, a pars pro toto szabálya szerint magába foglalva azt, ami következni fog. Érdekes, én ezeket a verskezdeményeket szerettem a legjobban a kötetből. Letisztultak, pontosak, nincs bennük semmi felesleges. A ciklusoknak is világosan kitapintható a tematikus egysége. A személyesből a közösbe tartanak a versek, hogy a harmadik ciklusba megérkezzenek a személyfelettibe, -alattiba: a poszthumánba, ahogy ma divatosan nevezni szeretik világ-érzékenységünk készülődő korszakát.

Az első ciklust akár a test felszabadításaként, visszavételeként is olvashatjuk. Egy versről versre történő keservesen heroikus előretörést követhetünk, egészen addig a pontig, „míg saójáltta nem válik a test”.

Egy próbafülke camera obscurájában lemeztelenedni, kimondani és vállalni a test működését, ügyetlenségét, esetlenségét – erre vállalkoznak a versek. Akár a szövegek pszichoanalitikus olvasatával is próbálkozhatnánk, ha adnának ehhez valami fogódzót, de nem adnak. Nincs őstrauma, nincs kibeszélhető múlt. Csak egy jelzés adott, hogy a hidegség, megközelíthetetlenlenség mögött ott van egy fallal szembeállított kislány, aki arra vár, hogy megszűnhessen egy betakaró tenyér alatt.

A második ciklus a gyökerek irányába indul el. Azon a furcsa kontinensen, ami se nem kelet, se nem nyugat. Igazi monstrumversek találhatók itt: képi anyaguk tobzódásában, benyomásszerűségükben, formátlanságukban, a közlés intenzitásában. Mégis, pontosabban, éppen ezért szinte követhetetlenek számomra ezek a versek. Persze nem mindegyik. Az *Ikon* című nagyversnek egy alföldi menza és környezete (nem találok jobb szót) brutális leírásával mintha közép-kelet-európai, odakozmált realitásunkat sikerülne felvakarnia. De a *Címtelen föld* gondolati és képi világában is sokáig sikerült benne maradnom. Igen, valahol egy gyors sodrású hegyi patakban való fürdőzéshez hasonlítható az ezekkel a versekkel való találkozás. Sodor-nak, levisznek a mélybe, majd egyszer csak kihajítanak magukból. Ezért megpróbálsz visszavenni a tempóból, elidőzni a meghökkentő képzet-társításoknál, amelyekből azonban ritkán épül fel koherens jelentés, és inkább elnyelnek, mintsem felszabadítanak. Hány motívumváltást, mekkora képi, gondolati távolságot bírhat el egy vers? – kérdezed. Mielőtt azonban feladnád, rátalálhatsz a használati utasításra a *Corona Intercity* című versben: „Nem értem a zenéjét. Aztán rájövök. Nem érteni kell. / Idegesít. Érteni próbálok, amire nincsenek szavak...”. Itt mégis csak szavak találhatók. Megpróbálok nem érteni azok, csak követni szürreális, videoklip logikájukat, hallani a versek disszonáns, pszichedelikus zenéjét.

A zene konkrétan is jelen van a versekben. Sánta Miriám szereti magát úgy felcímkézni, mint aki mindent szeret, ami zenével és szubkultúrával kapcsolatos. A versek mottói, belső utalásai jelzik ezt a kapcsolódást. Fontosnak tartom kiemelni ezt a vonatkozást, hiszen látni kell, hogy a fiatal alkotógeneráció műveinek utaláskészlete már rég nem csak a magaskultúrára szorítkozik, hanem termékenyen építi magába a különböző (számítógépes, zenei stb.) szubkultúrák jelentés-

készletét. Vajon mennyit veszít az a Sánta Miriám-vers olvasó, aki nem hallott még black metált?

Ugyanígy fel kell készülni arra, hogy a lírában sokáig magától értetődőnek vett alanyiség és az erre épített humanisztikus perspektíva már rég a múlté. Hogy egy bogár és az ember (a kimúló isten) közötti távolság nem az ember javára fog eldőlni (*Célba ér*). Hogy a kibernetikus ember zsoltára a kollektív tudattalan pusztulásáról dalol (*Psalmus cyberneticus*). A kötet harmadik, rövidekább ciklusa ebből az új érzékenységből villant fel néhány szekvenciát.

Majd gyorsan lezárul a kötet. „Itt van és felébreszt a huszonegyedik század” (*Év végén*) – ez a kötet utolsó mondata. Felébredtünk? Mire ébredtünk fel a kötet elolvasása után? – ezt kérdezem. Kibogozhatatlan belefoglaltságba és összefoghatatlan szétszórtságba – olvasom ki a versekből. Innen pedig a vers státusa is megváltozik, hiszen már nincs koherens világ, amibe a tudat töredékei, homályos képzetek beépülhetnének. Nincs lírai én, legfeljebb (de)liráló, ami rázkódik, csak rázkódik abban a valóságviharban, ami ezernyi csatornán zúdul felénk, s majd hol torz képzeteket, hol szépségmagvakat öklendez fel magából. Egy-szerre és ugyanoda.

Sánta Miriám versei jól közvetítik ezt.

Ráng, ugrál az a kipreparált ideg.

Fake news, 2019